TERMINOLOGIA CORPULUI OMENESC ÎN DIALECTUL MEGLENOROMÂN. GÂTUL ŞI TRUNCHIUL CU ORGANELE INTERNE (III)

VASILE FRĂȚILĂ

Contribuția de față este o continuare a celor cu un subiect asemănător publicate anterior: I. *Terminologia corpului omenesc în dialectal meglenoromân. **Capul***, apărută în *Lucrările celui de-al XIV-lea Simpozion internațional de dialectologie (Cluj-Napoca, 16–17 septembrie 2010)*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut/Scriptor, 2012, p. 180–212; II. *Câmpul semantic al lui **gură** în dialectul meglenoromân*, LR, LX, 2011, nr. 1, p. 59–68, *Omagiu lui N. A. Ursu la 85 de ani*.

Materialul excerptat are la bază ALDM, I, realizat de Petar Atanasov, MRSA al cercetătoarei germane Beate Wild, precum şi ALR I şi ALR II. La acestea am adăugat: Weigand 1892; Papahagi 1902; Capidan 1935 şi Candrea 1927, 1928, 1934, precum şi Saramandu 2010, 2011, 2012.

Pentru ALDM, Petar Atanasov a anchetat toate cele şapte localități meglenoromâne, în ordinea numărului de anchetă: 1. Umă (singura aflată azi în Republica Macedonia), 2. Liumnița, 3. Cupa, 4. Oșiń, 5. Birislav, 6. Lunḑiń, 7. Ţârnareca (toate în Grecia)[1]. Localitățile anchetate de Beate Wild poartă pe hartă următoarele numere: 1. Liumnița, 2. Cupa, 3. Ţârnareca, 4. Oşani, 5. Birislav, Lunḑini, 7. Huma, la care se adaugă localitatea aromânească Livezi, notată cu numărul de ordine 8. Menționăm că şi G. Weigand (1892) şi Pericle Papahagi (1902), în anchetele lor, au avut în vedere localitatea Livezi, care se presupune că ar fi exercitat o anumită influență asupra graiului din Ţârnareca, în apropierea căreia se află.

Pentru ALR I au fost anchetate doar două localități: Liumnița, cu numărul de ordine 012, şi Ţârnareca, 013. Pentru ALR II a fost anchetată o singură localitate, tot Liumnița, punctul 012. Ancheta a fost făcută de Th. Capidan.

Se adaugă la acestea lexicul cules de la meglenoromânii stabiliți în Dobrogea (*Cerna* T [1971], *Cerna* A [1973]), anchete efectuate de Nicolae Saramandu.

GÂT. Parte a corpului (la om şi la unele animale) care uneşte capul cu trunchiul; grumaz, gâtlan; p. ext. gâtlej.

[1] În Nănta nu mai sunt meglenoromâni băştinaşi, ci numai câteva familii venite din Birislăv şi Lunḑin. Locuitorii din Umă s-au mutat şi ei în oraşul Gevgelija, dar satul s-a refăcut în ultimii 20 de ani, fiind locuit însă numai în timpul verii (ALDM, I, p. VII).

FD, XXXV, Bucureşti, 2016, p. 73–88

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

ALDM I, h. 211 GÂT ‘cou’ a notat din toate cele 7 puncte *guşă*, pl. *guşi*, probabil un termen de origine autohtonă înrudit cu alb. GUSHË; cf. mac. GUŠA. Ca al doilea termen, în pct. 1 (Uma) s-a notat şi *l’útnic*, pl. *l’útniță*, iar în pct. 2, *¯útnic* şi *¯utniță,* cu etimologie necunoscută. Alături de *guşă*, în pct. 7 Țârnareca, s-a înregistrat *vrat* < bg. VRAT ‘gât’; cf. mac. VRÁTNIC, pl. *vrátnici* ‘grumaz’. ALR I, h. 35 a înregistrat din 012 *l’utnicu* [a], pl. *l’utniță*, desemnând partea din față a gâtului, iar din 013 *grăcl’an*, pl. *grăcl’ane*, desemnând tot gâtul. ALR II, h. 45 *gât* ‘cou’ a notat *l¯utníc* din 012.

Papahagi 1902 a notat *guşă*, s. f. ‘gât’, la fel, Capidan 1935. Candrea 1928 a notat *gušă*, pl. *guşe* ‘gât’ cu sensul ‘umflătură la gâtul oilor’ [bg. GUŠA]. Capidan 1935 s. v. *guşă* ‘gât’, adaugă şi derivatele: *guşnes* (bg. GUŠA, aor. GUŠNAH), vb. IV, ‘iau de gât, îmbrățişez’, refl. ‘a se îmbrățişa’, *guşniri* s. f. ‘îmbrățişare’, *guşnit, -ă*, adj. ‘îmbrățişat’. *Guşnes*, vb. IV ‘a lua de gât’, este înregistrat şi de Papahagi 1902.

GRUMAZ (mai demult şi azi în popor aproape numai la plur. tant.) are semnificația: 1. Gât (înțelegându-se organele interne), gâtlejul şi faringele. 2. Gâtul (ca parte a corpului, la om sau la animale, care împreună (= împreunează) capul cu trunchiul, p. restr. partea dindărăt a gâtului cu ceafa (la om), pe care se reazămă jugul sau hamul (la animale trăgătoare), prin analogie: partea aceea a unor obiecte care prezintă o asemănare cu gâtul omului (DA). Înrudit cu alb. GRUMAS (*gurmas*) ‘gâtlej’ amândouă par a deriva dintr-un lat. pop. **grumus* ‘gâtlej’, care apare în it. *digrumare* ‘a înghiți cu lăcomie’ şi în rom. *sugruma* (DA). Păstrat în două dintre dialectele româneşti: dr. *grumaz*, ar. *gũrmadzŭ* (*gurmadzu*) considerat de Papahagi, DDA, ca provenind din lat. GRUMMUS + -ZĂ, în celelalte două dialecte româneşti sud-dunărene, termenul s-a pierdut.

ALDM I, h. 212 GRUMAZ ‘cou’, ‘nuque’ a notat *grăclán*, pl. *grăcláni* din punctele 1, 2 şi 7, *grătlán*, pl. *grătláni* din pct. 4, *gărtlán*, pl. *gărtláni* din pct. 3, *grăslán*, pl. *grăsláni* din pct. 5.

Papahagi 1902 a notat *gărtlán*, s. n. ‘gâtlej’ [tc. *gîrtlak*] şi varianta *grătlan* ‘idem’. Candrea 1928 înregistrează din Oşini *gărtlan* cu sensul „beregată”, din Lunḍini şi Oşini *gărclan*, cu acelaşi sens de „beregată” (bg. GRЪKLANЪ, dar şi *grătlan*, fără să specifice localitatea, respectiv *gărgăl’an* (< GRЪKLJANЪ). Capidan 1935 dă forma *grătlan*, s. m. ‘gâtlej’ (< sl. *grŭtan* şi bg. *grăklan*), precum şi variantele *grăclán, grătlan* din Țârnareca, respectiv derivatul *grătlănitš*, s. m. (dim.) = omuşor.

ALR I h. 36 GRUMAZ a dat doar din pct. 013 *gúşe,*pl. *guş*, dar numai pentru partea din față.

GUŞĂ. Pentru noțiunea GUŞĂ „goitre”, ALDM I, h. 213 a dat termenii *guşă* în punctele 1, 2, 3, 4 şi 7, *jeľcă*, pl. *jeľki* în 5 şi 6, precum şi în 1, ca al doilea răspuns. Pentru *guşă* vezi supra *gât*.

Jeľcă s. f. însemnând ‘broască țestoasă’, dar şi ‘uimă’, boală după ureche, este notat şi de Capidan 1935, iar de la Liumnița varianta *je¯că*, pl. *je¯ts*, respectiv, *jaľcă*, s. f. ALR 111. Tot Capidan indică etimonul: bg. ŽELKA; cf. însă mac. ŽELKA ‘broască țestoasă’.

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

AMIGDALE. Pentru *amigdală*, întrebuinţat mai ales la pl. *amigdale*, termen anatomic desemnând fiecare dintre cele două glande de natură limfatică, situate de o parte şi de alta a omuşorului (< fr. AMYGDALE), ALMD I, h. 214 AMIGDALE „amygdales”, a notat din pct. 1 (Uma), aflat în Republica Macedonia, *crainiţi* (< maced. KRAJNIK, pl. krajnici; cf. bg. KRAJNICI, iar, din toate celelalte puncte: 2–7, *amigdale*, evident un împrumut din gr. ΑΜΥΓΔΑΛΑΣ pl. ΑΜΥΓΔΑΛΕΣ.

MĂRUL LUI ADAM. Pentru MĂRUL LUI ADAM „la pomme d’Adam”, în ALM I, h. 215 nu figurează niciun răspuns. În ALR I, h. 37 s-au obţinut termenii: *grătlánu* [a], pl. *grătláne*, din pct. 012 (pentru a cărui etimologie vezi supra), respectiv *marzélu* [a], din 013 (cf. ar. *mărdzeauă*, pl. *mărdzeale* (< lat. MARGELLA), din care s-a refăcut un sg. *mărdzelă*).

ESOFAG. Pentru chestiunea ESOFAG „œsophage”, ALDM I, h. 216 ne oferă următoarele forme: *grăclán*, pl. *grăcláni* din punctele 1, 2, 6, 7, *grătlán*, pl. *grătláni*, pct. 6, respectiv, *izufágu*, pl. *izufág̡a*, pct. 5 (< gr. ΟΙΣΟΦΆΓΟΣ).

CEAFĂ. General, probabil, în româna comună, continuat de dr. şi de ir., suspect azi în aromână (vezi DDA s. v. *ceafă*), unde se spune, mai ales, *zvercă, ceafă* (comun cu alb. QAFË, gheg. ÇAFË), *ceafă* „nuque”, după ALDM I, h. 217 a fost înlocuit de: *l’utníc*, pl. *l’utniţă* în punctele: 1 şi 4, ¯*utănic*, pl. ¯*utăniţă* în 5, de varianta ¯*utníc*, pl. ¯*utniţă* în pct. 2, *itinic*, pl. *itiniţă* în 3, respectiv, de *vrat* în 7. La Lunḑiń, pct. 6, alături de *l’utnic*, s-a înregistrat şi sintagma *dúpu cap*.

Lĭutnic, s. m. a fost înregistrat de Weigand 1892, de Papahagi 1902 cu sensul germ. Nacken şi de Capidan 1935, sub forma *l’utnic* „grumaz, ceafă”.

În Ţârnareca, pct. 7, s-a spus *vrat* (< bg. VRAT).

BEREGATĂ. S.f. ‘laringe’, p. ext. ‘gâtlej’ n-a fost înregistrat ca noţiune aparte în ALDM, dar a figurat în ALR I, h. 38, pentru care, în pct. 012, s-a răspuns *maţu de grtlan*, iar în pct. 013 *grăcl’anu* [a] (refăcut din pl. *maţe* < lat. *mattia*).

PIELE. Lat. PĔLLIS, -EM, conform datelor oferite de ALDM I, h. 218, s-a pierdut, fiind înlocuit cu *cÂajă*, pl. *coj* în pct. 1–7, cu variante fonetice (v. sl. KOŽA). Acelaşi cuvânt a fost notat şi de Weigand 1892: *kÂažă*, de Papahagi 1902, de Candrea 1927, de Capidan 1935, precum şi de ALR I, vol. 1, h. 3 din punctele 012 şi 013, de ALR II, s. n. vol. 2, h. 607, din 012, de Beate Wild 1983, h. 144, din punctele 1–7.

PLEOAPĂ. ALR I, h. 17 PLEOAPĂ notează sintagma *cǫjă di (la) okl’ă*. Vezi şi Saramandu 2012, p. 139–140.

ALUNIŢĂ. Pentru ALUNIŢĂ, ‘mică excrescenţă pigmentată pe piele’ (< ALUNĂ + -IŢĂ), ALDM I, h. 219 ALUNIŢĂ ‘grain de beauté’ a înregistrat următoarele forme: *bemcă*, pl. *bemki* (pct. 1), *bę̡amcă*, pl. *bemţ* (< mac. BENKA), *bumcă*, pl. *bumki* (cf. mac. BUMKA), pct. 5, respectiv, *măslincă*, pl. *măslinki*, pct. 5 (< mac. MASLINKA, ‘măslină’).

Saramandu 2011, s. v. *beamcă*, dă sensurile: 1. Pistrui. 2. Aluniţă, iar ca etimon, mac., bg. BENKA (< tc. *benek*).

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

NEG. S. m., pl. *negi* însemnând ‘tumoare mică, rotundă, nedureroasă, care apare pe piele din cauza unei hipertrofii a papilelor’ (< lat. NAEVUS) nu s-a păstrat în niciunul dintre dialectele româneşti sud-dunărene, fiind înlocuit în ar. de *luznă*, pl. *luzne* şi de diminutivele: *aricĭŭ*[2] şi *bărgăviță* (DDA s. v.), iar în ir. de *brădovica, brădovițę* (< cr. BRADAVICA).

ALDM I, h. 220 NEG ‘verrue’ a notat *brădăviță*, pl. *brădăviți* din punctele 1, 6 şi 7, termen a cărui etimologie o constituie mac., bg. BRADAVICA ‘idem’. *Brădăviță* a notat şi ALR I, vol. 1, h. 51, din 013, dar şi Candrea 1927. Capidan 1935 a notat varianta *brăduvíță*, iar Beate Wild 1983, h. 149, *părăduviță* din punctul 4, alături de *bráduviță* (< sl. BRADAVICA „Warze”).

RÂIE. S. f. (pop.) ‘boală de piele, la oameni şi la animale, cauzată de un parazit şi caracterizată prin apariția unor bubulițe (localizate mai ales între degete) care produc mâncărime; scabie’ (< lat. ARANEA, -AM) continuat în afară de dr. şi de ar. *arâńe*, cândva, şi de megl. *răńă* (PEW 1460), s-a pierdut în ir. şi în meglenoromâna actuală.

ALDM I, h. 221 RÂIE ‘gale’ a notat termenii *crastă* pct. 1 şi 6 (< mac. KRASTA şi *răǵă*, pct. 3 şi 5, respectiv varianta *râǵă* (< mac. RǴA, mbg. ĂRGJA).

Crastă, s. f. ‘râie’ (< bg. KRASTA) a notat şi Capidan 1935, p. 80 şi adj. *crastav, -ă* ‘râios, plin de răni’ (< bg. KRASTAV şi ca răspuns la chestiunea 4194 din ALR).

Răghiă s. f. însemnând ‘rugină’ a înregistrat Papahagi 1902, respectiv *roghiă* însemnând ‘rugină’ dar şi ‘un fel de boală la oameni şi la vite’, ‘murdărie pe corp’ şi Capidan 1935, care indică şi variantele: *răghiă, râághiă*, şi *ru̯ághiă*, precum şi derivatele *ru̯aghiav, -ă*, adj. ‘ruginit, murdar’ ALR 639; *răghisés (raghiăsés)*, vb. IV ‘ruginez’ ca răspuns la întrebarea 4264 din ALR.

A SE SCĂRPINA. Cei bolnavi de *răǵă si scarțină*/*scarḱină* sau *scarpină* (< lat. SCARPINO, -ARE). ALDM h. 222 MĂ SCARPIN (ind. prez. 1–3) ‘je me gratte’ dă formele corespunzătoare de la *scarțin* punctele 1–6, *drăpes* (< bg. DRAPAM, mac. DRAPA ‘idem’) pct. 5, *grăbăies* (< bg. GRABAM) pct. 2, *deapir* (< lat. DEPILO, -ARE; cf. şi ar. *deapir*), pct. 7 Țârnareca. În pct. nr. 1 (Uma), alături de *mi scarțin* s-a înregistrat şi forma *mi scarpin*, mai apropiată de lat. SCARPINO. Capidan 1935, p. 260, s. v. *scarpin*, verb care are şi sensul de ‘țesăl (vitele)’, a notat de la Țârnareca şi forma cu palatalizarea lui *p* la *ḱ*: *scarḱin* (scris *scarchin*): *Nearsi lă cal a̯u̯ scărchină* (merse la cal, îl scărpină). Acelaşi autor, *op. cit*., p. 106, s. v. *deapir*, vb. I pentru dialectul meglenoromân, dă, sensurile: ‘smulg părul’ şi în special ‘smulg fulgii la păsări, jumulesc’: *Găl'ină ău dipirară* (= jumuliră găină), dar şi ‘mă vait, țip’: *Mul'area căță si de̯apiră* (= Femeia începu să țipe). Ca derivat de la *deapir*, Capidan înregistrează verbul *prudeapir* (< PRU- + DEAPIR) ‘țip’.

Scarțin (*mi* ~) ‘mă scarpin’ apare şi la Papahagi 1902, p. 114 şi la Candrea 1937, p. 196: *scarținari* ‘a se scărpina’, ‘a țesăla’, ind. prez. *scárțin*.

PIŞCA. Pentru *a pişca*, ALDM I, h. 223 PIŞC (ind. prez. 1–6) ‘je pique’ dă următoarele răspunsuri (ne vom rezuma la pers. 1 sg.): *ştipc* (pct. 2, 4, 5), *ştipcu*

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

(1, 3), *ştipcum* (pct. 6), *ştipcă¯es* (pct. 7) (< mbg. ŠTIPKAM). *Ştipcu*, vb. I ‘pişc, ciupesc’ este înregistrat şi de Papahagi 1902, p. 255, iar *ştipcum*, cu aceleaşi sensuri, şi de Capidan 1935, p. 286, care notează şi subst. *ştipcă* (< bg. ŠTIPKA) denumind ‘un fel de cleşte de lemn’.

Ştipcă, glosat ‘un fel de cleşte făcut de ciobani dintr-un beţişor crăpat la un capăt şi cu care scot viermii la oi; viermar’, respectiv ‘un fel de broderie’ şi verbul *ştipcari* ‘a pişca, a ciupi’: ind. prez. *ştipcum* (Ln) *ştipcu* (Lm. H.), *ştipcăm* (Oş.), *ştipcu, ştipţî* (H.) (< bg. ŠTIPAM), înaintea lui Capidan au fost notate de Candrea 1937, p. 207.

SIMT. Lat. SENTIO, -IRE, păstrat în dr. *simt*, ar. *simtu* şi cândva şi în megl. *simt* ‘fűhlen’ (PEW 1590), n-a mai fost înregistrat în niciuna dintre localităţile anchetate de Petar Atanasov pentru ALDM I, h. 224 SIMT (ind. prez. 1–6) ‘je sens’, SĂ SIMT (conj. prez. 1–3) ‘que je sente’.

Verbul cu aria cea mai largă este *picăses* (< gr. ΑΠΕΙΚΑΖΩ, bg. *apikasvam* cu circulaţie în punctele 2, 3, 4, 5, 6, *dukímises* (< gr. ΔΟΚΙΜΑΖΩ), pct. 1, *usites* (< mac. USETI ‘a simţi’; cf. bg. USET ‘simţ’, USEŠTAM SE ‘a se simţi’) în pct. 7. *Pikeses* ‘merke’ a fost notat mai întâi de Weigand 1892, apoi de Papahagi 1902; *picăsés* ‘simt, pricep’, de Candrea 1934, p. 180: *picăsiri* ‘a simţi, a pricepe, a înţelege’ (< ngr. ΑΡΕΙΚΑΖΩ) şi, în sfârşit, de Capidan 1935, p. 220: *picăsés* ‘pricep, simt, înţeleg’. Tot Capidan, *op. cit.*, p. 119, a înregistrat şi verbul *duchimises* ‘observ’ în contextul: *Tsista zinghinu tucu la duchimisea* (bogatul acesta numai îl observa) (< gr. ΔΟΚΙΜΑΖΩ).

MUŞCHI. Lat. *MUSCULUS, -UM (dim. lui MUSCUS), păstrat în dr. *muşchi* şi în ar. *muşcl'u*, după Capidan 1935, p. 199, s-a moştenit şi în megl. *muşchĭ*, s. m. pl. cu sensul ‘crucea şalelor’, lingvistul aromân trimiţând la ALR 2208.

În anchetele efectuate de Petar Atanasov pentru ALDM I, h. 226 MUŞCHI ‘muscle’, termenul românesc a fost înlocuit de: *múscul*, pl. *musculi* (< mac. MUSKUL) în punctele 1, 5, de *mis-* (cf. bg. MIŠCI ‘şoarece’) în punctele 2, 6, 7 de *mi-* în pct. 4, respectiv de *mărşăí¯ă*, pl. *mărşăi¯*, cf. mac. MRŠA, care, printre altele, are şi sensul de ‘corp, trup; organism (fig.), goliciune, nuditate’, în pct. 3.

OS. Lat. OSSUS, moştenit de toate dialectele româneşti [dr., ar., mr., ir.] a fost înregistrat sub diverse forme fonetice *os*, pl. *Ìasi, Ìăs,* pl. *Ìasi, Ìos*, pl. *Ìasi* în toate localităţile anchetate de P. Atanasov pentru ALDM I (vezi h. 227 OS ‚os’).

Termenul a fost înregistrat şi de Weigand 1892, p. 24: *os, u̯asi*, de Candrea 1934, p. 176: *os, âsi, âsiļi*[a], de Capidan 1935, p. 316: *Ìos* cu dimin. *ustšic* (= uscic).

MĂDUVĂ. Lat. MEDŬLLA, păstrat în dr. *măduvă*, ar. *măduă*, este continuat până astăzi în şase dintre localităţile anchetate de Petar Atanasov sub forma *miduÌă* în punctele 1, 2, 4, 5, 6, *mădúÌă* în 3, doar la Ţârnareca pct. 7 spunându-se *mózuc* (< mac. MOZOK). Termenul de origine latină a fost înregistrat şi de Weigand 1892, p. 13 sub forma *midúÊ*, apoi de Papahagi 1902, *miduă*, de Capidan 1935, p. 189: *miduÌă*, de Candrea 1934, p. 166: *miduÌă* (Oş. Lm.).

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

În Liumnița, Oşiń şi Cupa *miduÌă*, respectiv *măduÌă* are şi sensul de ‘creier’ (vezi ALDM I, h. 3), după cum, în Uma, Cupa şi în Țârnareca, *mózuc* semnifică şi ‘creier’.

CARNE. *Carni* (< lat. CARO, CARNEM), păstrat în toate dialectele româneşti [dr. *carne*, ar. *carne*, ir. *cårne*] a fost înregistrat în toate localitățile meglenoromâne, mai puțin în Lunḑiń, unde se spune *bibă*, pentru care cf. mac. BIBA ‘pui, boboc, rățuşcă, boboc de gâscă’ (ALDM I, h. 229 CARNE ‘chair’). *BibÊ* (= bibă) cu sensul ‘carne’ (germ. Fleisch), a fost înregistrat mai întâi de Weigand 1892, p. 50, care în nota 1 de la aceeaşi pagină spune: „*bibă* scheint wir das bulg. –türk. BIBA. Truthenne [= curcă n. n. V. F.] zu sein. Das Fleische dieses Vogels ist sehr beliebt”. Papahagi 1902 preia şi el termenul *bibă* s. f., pe care îl glosează ‘rață; bucată de carne’, dar, în contextul: *lę-ți ună bibă*, îi dă semnificația ‘bucată de carne’ (= ia-ți o bucată de carne). Un alt sens pentru *bibă* adaugă Papahagi ‘fel de brodărie’. De la Papahagi îl preia Candrea 1927, p. 188: *bibă* ‘bucată de carne’ (< bg. BIBA ‘curcă’), apoi Capidan 1935, p. 38: *bibă* ‘carne’: *Dâ-l' uneac bibă la tsista sirumà* [= adică: dă-i puțină carne la sărmanul acesta, n. n. V. F.], adăugând că *bibă* denumeşte şi ‘un fel de brodărie’. În privința originii termenului, Capidan trimite la alb. BIBĂ, iar, în paranteză, menționează şi arom. *bibă* ‘rață’.

Saramandu 2011, p. 26, a notat *bibă* în din localitatea dobrogeană Cerna, iar ca etimon al megl. *biba* notează: bg. BIBA, mac. BIBE.

SÂNGE. Lat. SANGUIS, SANGUEM, moştenit în dr. *sânge*, ar. *sândze*, ir. *sănje/sănze/sânze*, este continuat în toate localitățile meglenoromâne: *sănḑi* (la Uma şi Țârnareca), *sânḑi* la Liumnița, Cupa, Oşiń, Birislav şi Lunḑini (vezi ALDM I, h. 230 SÂNGE ‘sang’).

Weigand 1892, p. 18, notează *sǫn(d)zi* ‚Blut’, Papahagi 1902, s. v. *sǫnḑi*, s. m. ‘sânge’ şi verbul *sonḑir* ‘sânger’ (sic!), *mi sǫnḑir* ‘mă sânger, îmi scot sânge’ (în ar. *sânḑinesc*); Candrea 1937, p. 201: *sǫndzi* (Oş.), *sǫnzi* (L.), *sănzi* (H.) ‘sânge’, *sândzirari, sundzirari* (Oş.), *sândzinari* (H.) ‘a sângera’; ind. prez. *sǫndzir, sândzines* (H.) (p. 194); Capidan 1935, p. 270: *sǫnzi* s. m. ‘sânge’ şi: *sǫndzi, sânzi*, iar ca derivate *sǫnzir* ‘sânger’ (< lat. SANGUINO, -ARE) *sănzirari* ‘sângerare’, *sânzirát, -ă* ‘sângerat’.

VÂNĂ. Lat. VĒNA, -AM [dr. *vână*, ar., mr. *vină*, ir. *virę*] a fost înregistrat în ALDM I, h. 231 VINE „veines” în 6 din cele 7 puncte anchetate: *vină*, pl. *víni*, doar la Țârnareca, pct. 7, obținându-se răspunsul *jílă*, pl. *jíli* (< mac. ŽILA).

Weigand 1892, p. 9 a notat: *vinÊ*, Papahagi 1902, p. 130, *vină* s. f. ‘vână’, Candrea 1937, 223: *vină* ‘vână’, Capidan 1935, p. 327: *vină*, s. f. ‘vână’.

PIEPT. Urmaşul lat. PĔCTUS, devenit *képtu*, pl. *képtur* în Uma şi Țârnareca (pct. 1, 7), *k¯ĕpt, k¯ĕptur* în Liumnița şi Cupa (pct. 2, 3), respectiv *képt, képtur*, în Oşiń, Birislăv şi Lunḑiń (pct. 4, 5, 6) (vezi ALDM, I, h. 232), formează arie compactă.

Forma cu palatalizarea bilabialei surde *p* o înregistrase deja în 1892 Weigand, p. 16: *k¯ept*, apoi Papahagi 1902, p. 66: *chĭept*, s. n. în contextul: *că ea de la chĭept*

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

an jos nu vę carni (= fiindcă ea de la piept în jos nu avea carne), Candrea 1928, p. 405: *ḱept* ‘piept’; art. *ḱeptu*; pl. *ḱeptur* (Lm.); Capidan 1935, p. 68: *ch¯ept* s. n. ‘piept’. ALR I, h. 39 *piept*, a notat din 012 *ťept; ťeptur*, iar din 013 *k¯ăptu* [a]; *k¯ăptur*.

FURCA PIEPTULUI. Pentru noțiunea FURCA PIEPTULUI ‘épigastre’, ALDM I, h. 233 notează două sinonime: *lingurič* (sg. şi pl.), respectiv *jilindreț* (sg. şi pl.) din toate cele 7 localități. Primul este un diminutiv de la *lingură* (< lat. LINGULA + suf. -IČ), al doilea provine din bg. dial. ŽELĂNDEC (< bg. *želud* şi *želudec* ‘stomacul păsărilor’. Papahagi 1902, p. 87 a notat *jilindreț* cu sensul ‘parte a corpului găinii’. Se pare că megl. *lingurič* este un calc după mac. LAŽIČKA ‘lingurea, loc deasupra stomacului’, la rândul ei, un diminutiv de la LÁŽICA ‘lingură’.

Situația este similară cu cea din istroromână de la Jeiăn, unde pentru ‘furca pieptului’, de la doi informatori diferiți, s-au primit răspunsuri diferite: *lingura*, respectiv *jličița*. *Lingură*, termenul obținut de la primul informator din Jeiăn, ca şi *linguriță* de la Susnievița şi *linguriţę*, pl. *linguriț* de la Costârcean, obținuți de E. Petrovici şi P. Neiescu în anii ’60 ai secolului trecut şi ca şi dr. popular, sunt calcuri după slavă: cel ir. după scr. LAŽIČICA, iar cel dr. după bg. LAŽIČKA (cf. scr. LÀŽICA, bg. LĂŽIČKA ‘linguri’ (vezi Petrovici, Neiescu, 1964, p. 203; Frățilă, SDT, p. 254).

PLĂMÂN. Pentru PLĂMÂNI ‘poumons’, ALDM I, h. 234 a obținut termenii *alb drob* pct. 6, *albu drob* pct. 1 şi 4, *albi drobur* pct. 2, *dróbur álbi*, pct. 3, *bel drob* pct. 7. În pct. 1 (Uma) pe lângă *albu drob* s-a răspuns şi *pľuḱa*. *Alb(u) drob* sau *drobur albi* reprezintă calcuri parțiale după mac. BEL DROB (< mac. BEL ‘alb’, DROB ‘plămân’). Sintagma *bel drob* este împrumutată direct din macedoromână. *Pľuḱa*, al doilea răspuns din Umă, trebuie să provină din mac., iar acesta din sl. comună *PLJUTJA ‘pulmo’, care în cr. a dat *pluća* (de unde ir. *plúťa*), iar în v. sl. PLUŠTA (Skok II 690 s. v. *plûća*; Frățilă, SDT, 264).

Pentru ‘plămâni’, Papahagi 1902, s. v. *drob*, înregistrează sintagma *drobu alb*. ALR I, h. 46 *ficat*, a notat din 012 *dróbu alb*, iar din 013 *albul drop*, pl. *álbe dróbur*.

TUBERCULOZĂ. Pentru TUBERCULOZĂ ‘tuberculose’, în toate punctele de pe h. 235 a ALDM I, s-a notat: *óftică* (pct. 1, 7), respectiv *Ìóptică* (< bg. OHTIKA). În Uma, ca al doilea răspuns s-a înregistrat *tuberculoză* (< mac. TUBERCULOZA).

TUBERCULOS. Pentru TUBERCULOS ‘tuberculeux’ în toate punctele s-a răspuns *ufticos*, pl. *ufticoş*, iar în Liumnița *ÌăfticÌos; ufticÌoş* şi în Cupa *ufticÌăs; ufticÌăs* (< UFTICĂ + -OS) (ALDM I, h. 236). Pentru forma feminină s-a notat peste tot *ufticÂásă; ufticÂasă* (ALDM I, h. 237 TUBERCULOASĂ ‘tuberculeuse’).

ASTMĂ. Pe harta 238 ASTMĂ ‘asthme’ din ALDM I găsim următoarele răspunsuri *ásmă; zădúÌ* (pct. 1, 5 şi 7), *ásmă* (pct. 2), *azmă* (pct. 4). *Asmă* (< gr. ΑΣΘΜΑ, cf. bg. ÀSTMA, mac. ASTMA, iar *zăduÌ* (< bg. ZÀDUH, cf. şi mac. ZADUV).

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

COASTĂ. Termenul general meglenoromân este *coastă*, pl. *coasti* (< lat. COSTA, -AM) (vezi ALDM I, h. 239 COASTĂ „côte”), notat deja de Weigand 1892, p. 111: *koastÊ*, de Papahagi 1902; *coastă* şi în compusele *coasta-calului* şi *coasta-peştilui*, două nume de plante nedefinite mai de aproape, de Candrea *coástă* şi în toponimul *Cọsta-di-Tanasiță*. Capidan 1932, p. 74, s. v. *coastă*, s. f. înregistrează **1**. sensul anatomic. **2**. sensul entopic, precum şi câteva toponime şi dimin. *coastítšcă* (< COASTĂ + IČCĂ). Saramandu 2012 îl notează de la Cerna (Dobrogea).

JUNGHI. Pentru JUNGHI ‘point de côte’, ALDM I, h. 240 notează din punctele 1, 3, 4, 5 şi 6 *budéj; budéjur* (< mac., bg. BODEŽ idem’), iar din pct. 7 varianta *bodéş; bodeşi*; în sfârşit, din Liumnița (pct. 2) *punḍiri; punḍir*, s. f. provenit din inf. lung al lui PUNGO, -ĔRE ‘a împunge’. Capidan, s. v. *pungo*, îl glosează ‘împunsătură, junghi’ dându-l şi într-un scurt context: *Am pundziri* (am junghiuri). El trimite şi la ALR 2205, 2206.

INIMĂ. Lat. ANIMA, -AM, devenit *iṅimă; iṅimi*, se păstrează în toate localitățile anchetate de P. Atanasov, doar la Cupa (pct. 3) şi Birislăv (pct. 5) se spune *iṅămă; iṅămi* (vezi ALDM I, h. 241 INIMĂ ‘cœur’). În punctele 1 şi 7 (Uma şi Țârnareca), ca al doilea răspuns, s-a notat şi sinonimul *buric, buríță* (< lat. *UMBULICUS = *umbilicus*).

Burik, cu sensul germ. ‘Nabel, Bauch’, este înregistrat deja de Weigand 1892, p. 13, iar Papahagi 1902, p. 61, s. v. *burìc,* îl glosează ‘buric; inimă, pântece’, introducându-l şi în câteva scurte contexte: *pri gol buric* = cu stomacul gol, flămând; *añi fuzi buricu* = m-am speriat; *cum aț̆i ț̆eri buricu* = cum îți doreşte inima; *nu ra fț̆ătă la cari s-nu-l'ĭ cadă la buric* = nu era fată care să nu-l iubească. Aşadar, *buric* are sensurile: 1. Buric. 2. Stomac. 3. Inimă. 4. Curaj. Ca adjectiv, *buricós* ‘îndrăzneț, inimos’ este notat de Candrea 1927, p. 193, şi de Capidan 1935, p. 50, care dă şi forma feminină: *buricoasă* însemnând ‘de inimă, curajos, -oasă’) (< BURIC + -OS).

Referindu-se la *iṅimă*, Papahagi 1902, p. 86, spune că în înțelesul general românesc se întrebuințează numai la Huma, ceilalți zicând *buric*, iar Candrea 1928, p. 403, indică formele *íṅămă* (Lm. H.), *íṅemă* (Oş. C.), *íṅimă* (Ln.), precum şi derivatele: *iṅămičcă* ‘inimioară’ (< IŃĂMĂ + -IČCĂ) şi *iṅămos* ‘inimos’ (< IŃĂMĂ + -OS). Capidan 1935, p. 156, s. v. *iṅămă*, s. f. ‘inimă’, precizează că termenul este întrebuințat numai în unele expresii, în rest fiind înlocuit de *buric*, ca de ex.: *Al' rupse iṅăma* (îi sfâşie inima), *Ari cucot la iṅămă*, se zice pentru oamenii întreprinzători, iar ca derivat le dă pe cele pe care le găsim şi la Candrea: *iṅămitšcă*, s. f. (dim.) şi *iṅămos, -oasă*, adj. ‘inimos’.

SUSPIN. Pentru SUSPIN ‘je soupire’ (ind. prez. 1–6), noi vom reține doar pers. 1. ALDM I, h. 242 a notat *izdi¯nes* (pct. 1–6) (< bg. IZDЪHVAMЪ, Candrea 1928, p. 105) şi *lipcăés* (cf. mac. LIPA ‘a suspina, a geme’, LIPNE (perfectiv ‘a suspina’). Pentru *izdiines*, Capidan 1935, p. 108–109, s. v. *di¯nes* ‘respir, răsuflu’ propune derivatul IZ- + DI¬NES (< bg. DIHAM). Candrea 1928, p. 405 notează

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

infinitivele lungi: *izdiiri* (Ln., Oş.), *izd¯iniri* (C.), cu sensurile ‘a gâfâi, a sufla greu, a respira’, care la pers. 1 sg. ind. prez. au formele *izdi¯es, izdi¯nes*.

BATERE DE INIMĂ. Harta 243 BATERE DE INIMĂ ‘battement de cœur’ din ALDM I dă următoarele răspunsuri: *batiri di íńimă* (punctele 1, 3, 4, 5, 7) şi *ăl' čucăiáşti íńima* (punctele 2 şi 6). Tot *batiri di inimă* a notat Capidan pentru ALR I, h. 123, din punctul 012. Pentru *čucă¯és* ‘sun, bat’, Capidan1935, p. 100, propune et. bg. ČUKAM, cf. mac. ČUKA, impf. ‘a bate, a lovi, a izbi, a ciocăni’.

ŢÂŢĂ. Conform ALDM I, h. 244 ŢÂŢĂ ‘mamelle’, ‘sein’, ‘teton’, în meglenoromâna actuală peste tot s-a obţinut un singur răspuns: *ţíţă*, pl. *ţíţi* (pct. 1–7), iar în punctele 1 şi 7 (adică în Uma şi Ţârnareca) şi sinonimul *sin*; pl. *sínur*. Primul sinonim provine din lat. TITIA, al doilea din lat. SINUS. Cercetătorii anteriori au obţinut şi alte variante fonetice. Astfel, Papahagi 1902, p. 126, notează *ţọţă*, s. f. = ţâţă, pl. *ţọţi* = ţâţe. Candrea 1937, p. 216, transcrie *ţiţă*, articulat *ţiţa*, numai de la Lunḑiń şi Huma, iar *ţọţă*, de la Oşani, Cupa şi Liumniţa.

Capidan 1935, p. 310, s. v. *tsọtsă*, s. f. ţâţă, dă şi câteva contexte: *¬elă di angl'ită tre¯ picătur di lapti din tsọtsa mea* (vino, de înghite trei picături de lapte din ţâţa mea). *Tsọtsă di ru‿ac* (la albinărit) ‘larve, căţei’, ALR. 5467. *Tsọtsă di matitsă* (botcă, celule în care se naşte matca) ib. 5468, iar ca derivat, indică verbul *tsọts* (ind. prez. 1 sg.) (cf. bg. CICÀM = sug ţâţă (în limbajul copiilor şi numai despre copii. Cf. bg. CICU, alb. SISË.

SPATE. În meglenoromâna de astăzi, după ALDM I, h. 24 SPATE ‘dos’, sunt uzuali următorii termeni: *spată; spati* (< lat. SPATHA) în punctele 1, 4, 5, 6, *spọţ* (< *spăţ*, pl. lui *spată*), în punctele 2 şi 3, *plati* (< gr. ΩΜΟΠΛΑΤΗ) în punctul 7. Ca al doilea răspuns a fost notat *grăb* în punctele 1 şi 3, *gọrb* în punctul 2, care provin din bg. GRĂB, cf. mac. GRB.

Spată cu pl. *spọţĭ*, pe lângă sensul anatomic, ‘parte a corpului omenesc, a animalelor şi a păsărilor’, îl are şi pe cel specific războiului de ţesut. Candrea 1937 notează *spată*, pl. *spọţ* numai la Huma, iar Capidan 1935, p. 271, s. v. *spată* (pl. *spọţ*) indică două sensuri: **1**. ‘spate (la cal), coapsă’ şi **2**. ‘spată’ (la război), iar ca derivate: *spătar* s. m. ‘cel ce face spate la război’ (< SPATĂ + -AR) şi *spatişọţ, -ă*, adj. ‘cu cocoaşe la spate, ‘cocoşat’ făcând trimiterea la ALR 2197.

Grăb însemnând ‘spinare, şira spinării’ a fost notat de Candrea 1928, p. 398, iar *gọrb* ‘spinare’ de la Liumniţa, pentru etimologie trimiţând la bg. GRЪBЪ. Înrudit cu acesta este *grăbăv* (< bg. GRЪBAVЪ) care circulă în Liumniţa, Oşin şi Huma. În sfârşit, Capidan 1935, p. 142, s. v. *gọrb* s. m. ‘spinare, şira spinării’, notează şi variantele fonetice: *gọrp, gărb, grăb* şi derivatele: *gărbés*, vb. IV (despre oi) ‘le tund la pântece şi gât’; *gărbiri*, s. f. ‘tunderea oilor’; *gărbit, -ă* adj. ‘tuns’ (despre oaie), *gărbăv, gărbov, -ă* (< bg GĂRBOV) ‘cocoşat, gârbov’, *grăbătšoánă*, s. f. ‘gropiţă la ceafă’ (< bg. GĂRBČE, dimin. de la GĂRB + -OANĂ).

OMOPLAT. Pentru OMOPLAT ‘omoplat’, ALDM I, h. 246 dă următoarele sintagme: *ósu di la numiri* (pct. 1), *oslu di la numiri* (pct. 7), *‿osu lu numiru* (pct. 2, 4, 5, 6), *‿ăsu lu numiru* (pct. 3). *Os* (< lat. OSSUS), *numir* (< lat. (H)UMERUS

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

> *umer*, aglutinat cu *un* *(u)*n umer* > *numer*, apoi cu *e* neacc. > *i* > *numir*. Cf. şi ar. *numir* ‘umăr’.

ŞALE. Termenului românesc (literar) ŞALE ‘lombes’, în meglenoromână, pe baza ALDM I, h. 247, îi corespund trei sinonime: 1. *méjluc/m¯ějluc* (punctele 1, 2, 5, 6), *ńólğuc* (pct. 7[1] (< lat. MEDIUS LOCUS); 2. *slăbínă* (pct. 4 şi 1 ca al 3-lea răspuns) (< mac. SLABINA ‘vintre, regiune inghinală’, ‘şale’), 3. *cruți* (< lat. CRUX, -CEM) (punctele 3 şi 1 şi 2 ca al 2-lea răspuns)[2]. Pentru megl. *cruți* ‘şale’, cf. dr. (anat.) *crucea spinării* = (la om) osul simetric şi triunghiular (numit *os sacru*) din partea posterioară a bazinului, constând din cinci vertebre care continuă şira spinării, p. ext. spate (cf. germ. *Kreuz*, ceh. *krzyže* (pl.), rut. *kryž, kryži* (pl.), pol. *krzyž, krzyże* (pl.), engad. *cruš dellas rains*) (DA).

SUDOARE. Pentru *sudoare* (< lat. SUDOR, -EM), ALDM I, h. 248 SUDOARE ‘sueur’, a înregistrat un singur termen, dar cu variante fonetice: *sudÂári* (pct. 1, 4, 5, 7), *sădÂári* (pct. 2, 3), *sudọri* (pct. 6), iar pentru verbul corespunzător (vezi ALDM I, h. 249 ASUD (ind. prez. 1–3) ‘je sue’, ‘je transpire’) două variante *sud* (pct. 4 şi 5) (< ASUD, cu afereza lui *a-* < lat. ASSUDO, -ARE[3], respectiv, *ănsud/ănsut* (cu rostirea surdă a lui *d* final), un derivat cu prefixul ĂN- (< lat. IN-) + SUD.

ŞIRA SPINĂRII. Noțiunea de ŞIRA SPINĂRII ‘l’épine dorsale’, în conformitate cu datele din ALDM I, h. 251 este redată în lucrarea de geografie lingvistică menționată, prin termenii: *sḱinirát* (< lat. SPINALATUM > *sḱinărat* > *skinirat*, cf. ar. *sḱinărat*) în punctele 1 şi 7, *ărb¯ét* (< mac. ‘ŔBET ‘coloană vertebrală’) în pct. 1 ca al doilea răspuns, *ărb¯ĕt* (în pct. 3), *ărbitničcă* (< mac. *‘ŔBETNICA* + suf. *-KA* dimin. de la *‘ŕbet*; cf. *‘ŕbetnik* ‘coloană vertebrală’, respectiv *spundiliḱi stili* (< gr. ΣΠΟΝΔΙΛΙΚΗ ΣΤΗΛΗ ‘idem’) în pct. 5. Nu s-a primit răspuns sau nu s-a pus întrebare în pct. 4 (Oşiń), dar Capidan 1935, p. 244 notează de la Oşani *răbét* s. n. ‘spate’, precum şi varianta *arbet(i)* s. n., pentru etimologie trimițând la bg. RĂB, în schimb Candrea 1927 s. v. ‘spinare, spate’ trimite la bg. GЪRBЪ. Pentru aceeaşi chestiune, ALR I, h. 40 notează din 012 *cudița; -dițur* (dimin. de la COADĂ), iar din 013 *trunḱ̃*, *-ḱ̃ur* (< lat. TRUNC(U)LUS)[4].[1]

COCOAŞĂ. Drept corespondente ale rom. COCOAŞĂ ‘bosse’, ALDM I, h. 252 notează termenii: *topcă* (pct. 1) (< bg., mac. TOPKA ‘sferă, minge’) şi *¯a¯činic* (< mac. JAJČNIK ‘ovar’), tot de la Umă, *ănflăčuni* (< ĂNFLU (< lat. INFLO, -ARE + suf. -ČUNE < lat. -TIONE) din pct. 3 (Cupa) şi *gărbúță* < GĂRB (< mac.

[1] Forma aceasta de la Țârnareca pare a fi un împrumut din aromână.

[2] *Slăbină*, pe care îl derivă din bg. SLAVINA, Capidan 1935, p. 267 îl glosează ‘partea de la buric în jos până la încheietura picioarelor, şolduri’.

[3] Forma *sud* se explică fie din *asud*, prin afereza lui *a-*, fie, ca în celelalte limbi romanice, din forma latinească primară *sudare* ca în rtr. *süer*, it. *sudare*, sard. camp. *sudai*, fr. *suer*, prov. cat. *suar*, sp. *sudar*, port. *suar* (CDDE 107), cum credem că e mai puțin probabil.

[4] Printre altele, *trunchi* în limba română desemnează ‘corpul unui om sau al unui animal, considerat fără cap şi membre; p. ext. corp, trup’ (DLR, t. XI, partea a 3-a, litera T, s. v. *trunchi*[2]).

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

GRB sau bg. GRĂB) + suf. dim. -UȚĂ). Nu s-au primit răspunsuri din punctele 2, 4, 6 şi 7.

COCOŞAT. În schimb, pentru COCOŞAT ‘bossu’, ALDM I, h. 253 ne-a furnizat date din toate cele 7 localități anchetate, şi anume: *gărbăv* (pct. 3), *grăbăv* (pct. 7) (< mac. GRBAV, cf. bg. GĂRBAV) şi *ăngrăbăvit* (pct. 1, 2, 4, 5, 6), participiul devenit adj. al unui verb pentru care nu avem atestare: **ăngrăbăvés*, derivat din GĂRBĂV cu sufixul-desinență al conjugării a IV-a şi cu prefixul *ăn-* (<lat. IN-), precum şi cu metateza *-ăr-, -ră-*. Pentru COCOAŞĂ, ALR I, h. 41 notează din 012 *j̓eãcă; j̓eãț* (< bg., mac. ŽELKA, broască’) iar din 013 *brụáscă* (< lat. BROSCA), un calc după bg., mac. ŽELKA.

Ca şi în cazul altor organe (vezi, de ex., *inimă, buric*), în meglenoromână vorbitorii fac confuzii între stomac, pântece şi vintre.

STOMAC. Astfel, la chestiunea STOMAC ‘estomac’, h. 254 din ALDM I ne furnizează următorii termeni: *fÂali; fól'ur* (pct. 1 şi 4) (< lat. FOLLIS, -EM), *fọ li; fol'ur* (pct. 5 şi 6); *trăbjuşọńă; trăbuşóń* (pct. 2), *trăbuşínă; trăbuşińi* (pct. 7) (< bg. TRĂBUH + suf. -INĂ, mac. TRBUV ‘pântece, abdomen, burtă’ + suf. -INĂ; *strubăşínă; strubăşini* (pct. 1 ca al doilea răspuns), rezultat al unei contaminări între *stomac* şi *trăbuşină; stomác* (pct. 3) (< gr. ΣΤΟΜΑΧΟΣ, bg. STOMAH, mac. STOMAH) şi *stomac*; pl. *stomáhia* (ca al doilea răspuns în pct. 4); *lingurič* ca al doilea răspuns în pct. 3 şi ca al treilea răspuns în punctul 1. (< LINGURĂ + suf. -IČ), de fapt, un calc după mac. LAŽIČKA, un diminutiv al lui LAŽICA ‘lingură’ (vezi supra, *furca pieptului*).

PÂNTECE. Pentru PÂNTECE ‘abdomen’ ‘ventre’, ALDM I, h. 255 înregistrează următoarele răspunsuri: *fëále; fol'ur* (pct. 1, 2, 3), *fọli; fol'ur* (pct. 6), *trăbuşońă; trăbuşóń* (pct. 2 ca al doilea răspuns), *păntecă* (< lat. PANTEX, -ICEM) în pct. 7 Țârnareca, poate un împrumut din ar. *pântică*.

VINTRE. Harta 259 VINTRE ‘ventre’ din ALDM I a notat din toate localitățile, mai puțin din Țârnareca, termenul *fëali;* pl. *fol'ur* cu următoarele variante: *fëali; fol'ur* (pct. 1, 4, 5), *fụáli; fól'ur* (pct. 2), *fụali; fụăl'ur* (pct. 3), *fụli; fol'ur* (pct. 6). În pct. 7 Țârnareca: *păńteică* (greşeală de notare în loc de *păntecă?!*); pl. *păntiți*. ALR I, h. 42 *pântece* a notat din pct. 013 Țârnareca *păntică; păntiț*, iar din 012 (Liumnița): *trubuşońă; trubuşóń* [f].

Pentru ‘vintre’, ALR I, h. 43 a notat din 012 # *supt trăbuşóńă*, iar din 013 # *căsnac, -náțe* (< tc. KASNAK, cf. bg. KASNAK).

MAȚE. Termen panromânesc este *maț*, refăcut din pl. *maț̓e* (< lat. MATTIA), cu răspândire generală şi în meglenoromână: *maț; mați* (pct. 1, 3, 5, 6), *maț; mață* (pct. 2, 4, 7) (ALDM I, h. 256 (MAȚE ‘intestine’).

Papahagi 1902 dă formele: *maț,* pl. *mață*, art. *mațăli*, la fel, Candrea 1934, p. 165; Capidan 1935, p. 185 dă doar forma de sg. *mats*, precizând că substantivul este de genul neutru (ambigen, cum spune el).

BURIC. Pentru BURIC ‘nombril’, ALDM I, h. 258 a înregistrat termenii: *buric; buriți* (pct. 1, 3, 4, şi 5), *buric; buriț* (pct. 2 şi 6), *pusléduc* (pct. 1 ca al

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

doilea răspuns) (< mac. POSLEDOK ‘placentă’) şi *popuc; popuță* (< mac. PAPOK) (pct. 7).

FIERE. Unul dintre termenii de origine latină păstrat în toate localitățile meglenoromâne este *¯ari* (< lat. FELEM), aşa cum rezultă din ALDM I, h. 263 FIERE ‘vésicule biliaire’. Înainte l-a înregistrat Weigand 1892, p. 19: *¯are*, apoi Candrea 1928, p. 402: *¯ari* (H.).

FICAT. Lat. FICATUM ‘ficat’ s-a pierdut în meglenoromână, unde se spune *negru drob; neágri drobúr* (pct. 1–6) sau simplu: *drob, drobur* (pct. 7) (vezi ALDM I, h. 264 FICAT ‘foie’) spre deosebire de *alb(u) drob* ‘plămân’ (vezi *supra*, p. 8) nişte semicalcuri după limbile slave, în speță după bg. ČRN DROB, mac. CRNI DROB ‘ficat’, resp. bg. BJAL DROB, mac. BEL DROB. În mac. pentru ‘ficat’ se spune şi CRN CIĞER.

RINICHI. Nici lat. RENICULUS (ar. *arnicl'u,* dr. *rinichi*) nu s-a păstrat în meglenoromână, unde a fost înlocuit de *búbrig; búbriz* (pct. 1, 6), *búbric; búbriți* (pct. 5), *búbric; bubriz* (pct. 7), *bubriĕc; bubur§ață* (pct. 2), *băbr§ac; băbr§ață* (pct. 3) (< mac. BUBREG, bg. BUBREKЪ < tc. BÖBREK) (vezi ALDM, I, h. 265 RINICHI „reins”).

Forma *buburec* a fost înregistrată deja de Weigand 1892, p. 49: *buburek* „Niere”, *bubrec* ‘rinichi’, de Papahagi 1902, p. 60, iar *búbric* s. m. (din Oşani), de Capidan 1935, p. 46. *Bubric* a notat şi ALR I, h. 48 din punctul 012, apoi Beate Wild 1983, h. 178 din pct. 2 *bubureț*^{i}, respectiv *buburéț* din pct. 5.

Făcând inventarul termenilor în funcție de limbile de origine (latină, autohtonă – traco-dacă –, slavă veche, bulgară şi macedoneană, turcă, neogreacă) s-au obținut:

A. Termeni de origine latină, unii cu modificări semantice față de limba sursă: *răńă* (< ARANEA, -AM), *scarpin/scarțin* (< SCARPINO, -ARE), *deapir* ‘a smulge fulgii găinilor, a jumuli’, ‘a țipa’ (< DEPILO, -ARE); *simt* ‘simt’ (< SENTIO, -IRE), azi pierdut; *muşch¯* [muşḱ] ‘crucea şalelor’ (< MUSCULUS, -UM), azi pierdut; *os* (< OSSUS, -UM); *miduu̯ă* ‘măduvă’ (< MEDULLA) şi ‘creier’; *carni* (< CARO, -NEM); *sǫnzi* ‘sânge’ (< SANGUEM); *vină* ‘venă’ (< VENA, -AM); *ḱept* ‘piept’ (< PECTUS); *coastă* (< COSTA, -AM); *ińămă* ‘inimă’ (< ANIMA, -AM) şi ‘buric’ (< *UMBULICUS = AMBILICUM); *țiță/țǫță* ‘țâță’, ‘mamelă’ (< TITIA, -AM); *sin* ‘sân’ (< SINUS) la Umă şi Țârnareca; *spată, spati/spǫț* ‘spată’ (< SPATHA); *mejluc/ńolğic* ‘mijloc’, ‘şale’ (< MEDIUS LOCUS); *sudoari/sădoari* (< SUDOR, -REM); *sud* ‘asud’ (< ASSUDO, -ARE); *sḱinirat* ‘şira spinării’ (< *SPINALATUM) în punctele 1 şi 7 (Umă şi Țârnareca); *fÂali*, pl. *fol'ur* ‘stomac’ în punctele 1, 4, 5, 6 (< FOLLIS, -EM); *pântecă* ‘stomac’ în punctul 7 – Țârnareca (< PANTEX, -ICEM); *maț*, pl. *mață* (< MATTIA), *iari* ‘fiere’, termen general (< FEL, -EM).

B. De origine autohtonă: *guşă* ‘gât’ (cf. alb. GUSHË) şi ‘guşă’. S-au pierdut *grumaz* şi *ceafă*.

C. De origine veche slavă: *coajă* ‘piele’ (< v. sl. KOŽA).

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

D. Din macedoneană şi/sau bulgară au fost împrumutaţi următorii termeni, unii dintre ei cu circulaţie numai în anumite localităţi sau funcţionând ca termeni sinonimi ai celor de origine latină. Îi vom enumera în ordinea înregistrării lor în ALDM I: *vrat* ‘gât’ (< bg. VRAT); *grăclean/grătlan* (< bg. GRЪKLANЪ); *jelcă* ‘guşă’ (< bg., mac. ŽELKA ‘broască’); *bemcă* ‘aluniţă’ (< mac. BENKA); *bumcă* ‘aluniţă’ (< bg., mac. BUMKA); *brădăviţă* ‘neg’ (< mac., bg. BRADAVICA); *crastă* ‘râie’ (< bg., mac. KRASTA); *răģă/rǫģă* ‘râie’ (< mac. RǴA, mbg. ĂRGJA); *drăpes, mi* ‘mă scarpin’ (< bg. DRAPAM, mac. DRAPA), *grăbăies* ‘idem’ (< bg. GRABAM); *ştipcu(m)* ‘pişc’ (< mbg. ŠTIPKAM); *usites* ‘simt’ (< mac. USETI, bg. USET, USEŠTAM SE); *biba* ‘carne’ (< bg. BIBA, mac. BIBE ‘curcă’); *jilă* ‘venă’ (< bg. ŽILA); *oftică* ‘tuberculoză’ (< bg. OHTIKA); *budej* ‘junghi’ (< mac., bg. BODEŽ); *izdi͡nes* ‘suspin’ (< bg. IZDЪHVAMЪ); *lipcăes* ‘suspin’ (< mac. LIPA, LIPNE); *čucă¯és* ‘sun, bat’ (< bg. ČUKAM, mac. ČUKA); *slăbină* ‘şale’ (< mac. SLABINA); *ărbiet* ‘şira spinării’ (< mac. ‘ŕBET); *topcă* ‘cocoaşă’ (< bg., mac. TOPKA); *gărbav* ‘cocoşat’ (< mac., bg. GRBAV, GĂRBAV); *jeľcă/jeãcă* ‘cocoaşă’ (< bg., mac. ŽELKA); *trăbuşină/trăbuşǫœă* ‘stomac’ (< bg. TRĂBUH + suf. -INĂ); *puslĕduc* ‘buric’ (< mac. POSLEDOK), *popuc* ‘buric’ (< mac. PAPOK); *bubreg* ‘rinichi’ (< mac. BUBREG); *bubric* ‘rinichi’ (< bg. BUBREK).

E. De origine neogreacă: *amigdale* (< ΑΜΥΓΔΑΛΑΣ, pl. ΑΜΥΓΔΑΛΕΣ); *picăses* ‘simt’ (< ΑΠΕΙΚΑΖΟ); *dukimises* ‘simt’ (< ΔΟΚΙΜΑΖΩ); *astmă* (< ΑΣΘΜΑ); *spundiliki stili* ‘şira spinării’ (< ΣΠΟΝΔΙΛΙΚΗ ΣΤΗΛΗ ‘idem’; *stomac* (< ΣΤΟΜΑΧΟΣ).

F. De origine turcă: probabil *bubric/bubriec* (< BÖBREK), *căsnac* ‘vintre’ (< KASNAK, cf. bg. KASNAK).

ABREVIERI

[p. a.]= plural articulat
[p] sau pl. = plural
adj. = adjectiv
aor. = aorist
ar. = aromân
bg. = bulgar(ă)
cat. = catalană
ceh. = ceh(ă)
cf. = confer
cr. = croat(ă)
dim. sau dimin. = diminutiv
dr. = dacoromân(ă)
engad. = engadez
et. = etimon
fig. = figurat
megl. sau mr. = meglenoromână
ngr. = neogreacă
nr. = număr
p. ext. = prin extensie
p. restr. = prin restrângere
pct. = punct
plur. tant. = plurale tantum
pol. = polonez(ă)
port. = portughez(ă)
pref. = prefix
refl. = reflexiv
rtr. = retoroman(ă)
rut. = rutean(ă)
s. f. = substantiv feminin
s. m. = substantiv masculin

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

fr. = franceză
germ. = german(ă)
gr. = greacă
impf. = imperfectiv
inf. = infinitiv
ir. = istroromână
it. = italiană
lat. = latină
mac. = macedoneană
s. n. = substantiv neutru
s. v. = sub voce
sard. camp. = sard. campidanez
scr. = sârbocroată
sg. = singular
subst. = substantiv
suf. = sufix
tc. = turcă
vb. = verb

BIBLIOGRAFIE ŞI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALDM I = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, [vol. I], Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008.

ALR I = *Atlasul lingvistic român*. Partea I, de Sever Pop, vol. I. *Părţile corpului omenesc şi boalele lui*, Cluj, Muzeul Limbei Române, 1938; vol. II. *Familia, naşterea, botezul, copilăria, nunta, moartea*, Cluj, Muzeul Limbei Române – Otto Harassowitz, Sibiu–Leipzig, 1942.

ALR II = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. I. A. *Corpul omenesc, boale (şi termeni înrudiţi).* B. *Familia, naşterea, copilăria, nunta, moartea, viaţa religioasă, sărbători.* C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, Muzeul Limbei Române – Otto Harassowitz, Sibiu–Leipzig, 1940.

ALR II = *Suplement. Termeni consideraţi obsceni*, Sibiu–Leipzig, 1942.

Candrea 1927, 1928, 1934, 1937 = I.-A. Candrea, *Glosar meglenoromân*, în GS, III, 1, 1927, p. 175–209; III, 2, 1928, p. 381–412; VI, 1934, p. 163–192; VII, 1937, p. 194–230.

Capidan, 1935 = Th. Capidan, *Meglenoromânii*, vol. III, *Dicţionar meglenoromân*, Bucureşti, f. a. [1935].

CDDE = I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A–Putea)*, Bucureşti, Editura Paralela 45, 2003 (ediţie anastatică cu o *Introducere* de Gr. Brâncuş).

CL = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1956 şi urm.

DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, Bucureşti, I, 1913 şi urm.

DDA = Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân, general şi etimologic*, ed. a II-a, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1974.

DLR = Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, serie nouă, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1965 şi urm.

FD = „Fonetică şi dialectologie”, Bucureşti, I, 1958 şi urm.

Frățilă 2011 = Vasile Frățilă, *Câmpul semantic al lui* ***gură*** *în dialectul meglenoromân* [II], LR, LX, 2011, p. 59–68. *Omagiu lui N. A. Ursu la 85 de ani*.

Frățilă 2012 = Vasile Frățilă, *Terminologia corpului omenesc în dialectul meglenoromân.* ***Capul*** [I], în *Lucrările celui de-al XIV-lea Simpozion internaţional de dialectologie* (Cluj-Napoca, 16–17 septembrie 2010), Cluj-Napoca, Editura Argonaut. Scriptor, 2012, p. 180–212.

Frățilă, SDT = Vasile Frățilă, *Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân*, în idem, *Studii de dialectologie şi toponimie*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2002, p. 211–312.

GS = „Grai şi suflet”, Bucureşti, I, 1923–1924 şi urm.

LR = „Limba română”, Bucureşti, I, 1952 şi urm.

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

MRSA = Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas*, în „Balkan-Archiv. Neue Folge". Beiheft, Bd. 2 herausgegeben von Wolfgang Dahmen und Johannes Kramer, Hamburg, Helmut Buske Verlag, 1983.

Papahagi 1902 = Pericle Papahagi, *Megleno-Românii, studiu etnografico-filologic*. Partea I. *Introducere, descrierea călătoriei, ocupațiile locuitorilor, texte*. Partea II. *Texte şi glosar*, Bucureşti, 1902.

Petrovici, Neiescu = E. Petrovici şi P. Neiescu, *Persistența insulelor lingvistice. Constatări făcute cu prilejul unor noi anchete la istroromâni, meglenoromâni şi aromâni*, CL, IX, 1964, nr. 2, p. 187-214.

Saramandu 2010, 2011, 2012 = Nicolae Saramandu (coordonator), Marilena Tiugan, Irina Florea, Alina Celac, *Dicționar meglenoromân. Literele A, Ă, B, C*, FD, XXIX, 2010, p. 52–135; FD, XXX, 2011, p. 51–115; FD, XXXI, 2012, p. 79–196.

Cerna A = Anchetă efectuată cu *Chestionarul* ***Noului atlas lingvistic român*** în localitatea Cerna, jud. Tulcea, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Alexandru Rosetti", al Academiei Române, Bucureşti.

Cerna T = Texte meglenoromâne (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Alexandru Rosetti" al Academiei Române, Bucureşti) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu şi Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.

Skok II = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, II, *K-poni*[1], Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1972 (redactori Mirko Deanović şi Ljudevit Jonke).

Weigand 1982 = Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen, eine ethnographisch-philologische Untersuchung*, Leipzig, Johann Ambrosies Barth, 11 892.

Wild 1983 v. MRSA.

LA TERMINOLOGIE DU CORPS HUMAIN DANS LE DIALECTE MÉGLÉNOROUMAIN. LE COU, LE TRONC ET LES ORGANES INTERNES

RÉSUMÉ

Cette contribution fait partie d'une étude plus ample dédiée à la terminologie du corps humain en méglénoroumain. Pour cette étude nous avons utilisé les atlas linguistiques ALR I, ALR II, ALDM et MRSA, ainsi que les glossaires de Pericle Papahagi et I.-A. Candrea, le dictionnaire de Th. Capidan et la monographie de G. Weigand (voir la bibliographie).

On a discuté les termes méglénoroumains qui correspondent aux termes roumains suivants: *gât* 'cou', *guşă* 'goitre', *grumaz* 'cou', 'nuque', *omoplat* 'omoplate', *amigdale* 'amygdales', *mărul lui Adam* 'la pomme d'Adam', *esofag* 'œsophage', *ceafă* 'nuque', *piele* 'peau', *aluniță* 'grain de beauté', *neg* 'verrue', *muşchi* 'muscle', *os* 'os', *măduvă* 'moelle', *carne* 'chair', *sânge* 'sang', *vine* 'veines', *piept* 'poitrine', *plămâni* 'poumons', *coastă* 'côte', *inimă* 'cœur', *țâță* 'mamelle', 'sein', 'teton', *spate* 'dos', *şale* 'lombes', *şira spinării* 'colonne vertébrale', *cocoaşă* 'bosse', *stomac* 'estomac', *pântece* 'abdomen', 'ventre', *mațe* 'intestins', *buric* 'nombril', *fiere* 'vésicule biliaire', *ficat* 'foie', *rinichi* 'rein'.

On a analysé aussi d'autres termes qui visent, d'une manière ou d'autre, le champ sémantique de ceux déjà mentionnés, surtout des adjectifs qui font référence à des qualités ou à des défauts: *inimos* 'courageux', *inimoasă* 'courageuse', *cocoşat* 'bossu', *cocoşată* 'bossue', *tuberculos* 'tuberculeux', *tuberculoasă* 'tuberculeuse' ou des verbes: *a scărpina* 'gratter', *a asuda* 'suer', *a pişca* 'piquer', *a simți* 'sentir', *a suspina* 'soupirer', etc.

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)

À la fin on fait un inventaire des termes en fonction des langues d'origine (le latin, la langue autochtone – thraco-dace, l'ancien slave, le bulgaire et le macédonien, le turc et le néogrec).

Parmi les termes d'origine latine qui ont survécu on mentionne: *os, măduvă, carne, piept, inimă, coastă, ţâţă, spate, maţe* etc.; du substrat autochtone on a: *guşă*; *grumaz* et *ceafă* ont disparu; d'origine ancienne slave c'est le mot *coajă* qui a remplacé le lat. *pellis*; les plus nombreux emprunts sont d'origine bulgaire et/ou macédonienne et d'origine turque ce sont probablement les mots *bubric* et *căsnac*.

Universitatea de Vest din Timişoara
Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie
Bulevardul Vasile Pârvan, nr. 4
fratila_v@yahoo.com

BDD-A24893 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:50:53 UTC)